

Törőcsik Edit

Beenged

Szaniszló Judit első kötetéről

Nem enged. Nem bírtam kihagyni ezt a poént. Gyenge is, kínos is ez a szójátékszerűség, de igaz. 2016-ban jelent meg a borsodi származású, Petri György-díjas Szaniszló Judit első kötete a Magvető Kiadó gondozásában. Most kellene arról írnom, hogy miről is szól a könyv. Nem szeretném azt írni, hogy nőkről. Ha egy könyv recenziójában vagy fülszövegében ez szerepel, hogy „női” végig sem olvasom. Mert ennek a szónak a jelentéstartalma ma lehet az, hogy habkönnyű, rózsaszín, pihe-puha, bájos, kedves. *Nehéz, sötét, érdes, csúnya, nemkedves* – próbálom a fent említett „női” tulajdonságok ellentétét megtalálni a kötet jellemzéséhez. Igen, a kedves ellentéte nem a *nemkedves*, sőt ilyen szó, így leírva, talán nincs is. De más szó nem adná vissza pontosan, hogy milyen az, aki nem kedves itt, ebben a könyvben. *Barátságatlan, hideg, morózus* – nem. *Mogorva, goromba, durva, undok* – nem. *Csúfondáros, maliciózus, mord, mész* – nem. Megvan! A helyes szó: *emberi*. Emberi történetek, emberi módon viselkedő személyekről, akik, amúgy egyben nők is.

Azért, mert az csak egy jellemző tulajdonság volna, hogy a történetek nőkről szólnak, amit mondanak, az sokkal több ennél. Az életről, halálról, szerelemről, szakításról, szülő-gyermek kapcsolatról, apáról, családról, iskoláról, boldogságról, 23-as buszról szólnak. Úgy szól a szerző életéről, és szól ki az életéből, mint az enyémről, az enyémből. És persze Zetor Leila életéről is beszél, és egyben ő maga is megszólal, hiszen Leli tizenhárom éve blogot is ír, bejegyzéseiből egyfelvonásos drámát is játszottak nagy sikerrel. Novellái, rövid történetei azonban nemcsak online érhetőek el, hanem irodalmi folyóiratokban is. Jelentek meg írásai többek között az Élet és Irodalomban vagy a Holmiban is. Combfiksz. Neszharisnya.

Leli szimpatikus, néha politikailag korrekt, néha korlátos, néha szerelmes, néha bólogat, néha félreért, néha nem is ő maga, hanem csak egy lány vagy nő. *„Lelinek vannak barátai is, már amit a köznyelv – ivás, sopánkodás, szakító időkben csetelés, karácsonykor, névnapkor Avon-ajándékozás – barátnak nevez.”* Igen, igen, keresem köztünk a hasonlóságot, nekem is vannak barátaim, de a miénk Igazi – nagy i-vel – Női – nagy n-nel – Barátság – nagy b-vel. Mert mi is ezt csináljuk, amit Leli és barátai, na, de, azért! Akárhogy próbálom, nem tudom jobban megfogalmazni, mint Leli, hiába erőltetem. Jó: Igazi Női Barátság plusz Avon. Rövidítve: INBA.

A mániám, az átlagos emberi lét. Ami persze nincs, mert mindenki különleges, Lelinek már a neve is, de mégis az akar lenni, átlagos. Mert olyan dolgok történnek vele és velünk is, ami nem megszokott. És ezen ki is lehet akadni. Mert egy nyomorultul, piszkosul, unalmasan átlagos, kiszámítható életet szeretnénk. Ami nincs. Mert apa meghal, Gyuszó ke-rekesszékes, apa almákat rendez a garázsban, Zsófi egy nyúl, apa vezeti az autót, én lány vagyok, lakótelepen lakunk, követ kutyának nem dobálunk, anya ötkor érkezik.

Valamikor nyáron kaptam meg a könyvet. Azt gondoltam, nyaraláson, a Balaton partján majd napozás közben olvasom. Aztán kiderült, hogy ott nem lehet. Olyan a szöveg, amire figyelni kell. Nem egy lángos és jégkása közé való olvasmány. Otthon, nyugodt körülmények között élvezhető és fogyasztható. Mert minden mondat különleges és ütős. A blogbejegyzések világától távol álló magasirodalmi, az emberi lét iránti érzékenységet szilárdan magáénak tudható lírai hang szólal meg a rövid prózai egységekben. Irodalmi határmezsgyéken mozgás figyelhető meg a szakaszokban, melyeket a blog műfajához illő módon erősen áthat az alanyiség.

„Meg fog halni. Meg fogok halni. A szomszéd néni unokája meg fog halni, az állatkerti orrszarvú meg fog halni, az éjjelnappalis kiscsaj meg fog halni, Miss Universe meg fog halni, a leszerelt határőr meg fog halni, a tárca nélküli miniszter meg fog halni, a barátnőd meg fog halni, az utolsó mohikán meg fog halni. Van, és majd nem lesz. Mindenki meg fog halni. Valakik mégis mindig élnek, egyszerre sokan. Annyi meghalás ellenére. Lehet róla mesélni, egy darabig még. De aztán az is meghal, aki mesél. Akinek meséli, az él még egy darabig, de aztán az is meghal. Előtte még mesél annak, aki él, tovább él, mint ő, még azelőtt, hogy ő meghal. Leviszi a szemetet, mielőtt meghal, tud járni, mielőtt meghal, tud tolókcshit hajtani, mielőtt meghal, nem hány ki mindent még sokáig, mielőtt meghal, feláll a fűtyije elég sokszor, mielőtt meghal, növeszt melleket, kicsiket vagy nagyobbakat, mielőtt meghal, látja, fogja a mellét valaki, mielőtt meghal, mesél, mielőtt meghal. Tömörebben, tömörebben. Vagyunk, majd nem, pedig de jó, mikor igen, és de szar, amikor valaki egyszer csak nem.”

A halál tabu, nem illik róla beszélni, csak suttozva, eufemizmusokat használva. Ez a novella nem szépítgeti az elmúlást, mindenki meghal. Akkor is, ha csak pozitív gondolatai vannak, hogy nehogy bevonzza ezt a rosszat, és akkor is, ha gazdag és szép, és akkor is, ha szegény és csúnya.

Szaniszló Judit szövege nem enged. Beleragad az agyamba. Görgeti, forgatja előre hátra, és ott marad. Tökéletes magyarázatot kapunk tőle az elmúlásra. Nincs semmi szépeltetés, cukiskodás. Ez így tökéletes. Kötelezővé tenném. *Szaniszló Juditot minden gimnazistának!* – jött az ötlet, és gyorsan ki is próbáltam, a velem élő gimnazistával. Értette, szerette, mert a blogbejegyzések világa már inkább az övék, mint a miénk.

A fent említett alanyiságnak, intimitásnak köszönhetően a szövegek mentesek a közhelyektől. Nincsen festmény- vagy tablószerű leírás, nincs szájbarágás, csak tökéletes ritmikájú, feszes, hibátlanul adagolt történetek, amelyeknek minden apró elemét elhiszem. Szóról szóra, hogy Klárának milyen főbiái és mániás szokásai vannak, mitől fél és mivel nincs jóban. „*A számokkal nincs jóban.*” Emiatt változik meg az egész élete, a két páciens, a másfél óra, a tizenhatszor fel-le, a nyolcszor körbe, a négyszer jobbra-balra, és a 23-as buszra való átszállás miatt.

Leli egy szökimondó nő. Mostanában divat arra biztatni mindenkit, hogy legyél vagány, bevállalós, tabu-, határdöntőgető, és akkor boldog leszel, illetve sikeres. Mert mikor is vagy boldog? Akkor, ha elhagyod a komfortzónád, és valami rendkívüli történik az életedben, végre már, és az adrenalinod az egekben, bátor vagy és hangos, ráadásul mindenki tud erről a tettetéről, vagy csak akkor, ha „*nem árnyékolt engem sem fa, sem fájdalom és nem szólt zene, nem táncolt ember, és nem történt semmi rendkívüli* – / 2014. február 15-én délelőtt 9 óra 4 perckor boldog voltam.” Ennyi elég a boldogsághoz. Az ember sem nem éhes, sem nem szomjas. Nem fáj neki semmi, senki nem zavarja. A kutya is jól van. Egy tökéletes hétköznap. Ezt gondoljuk átlagosnak. Ilyennek kellene lennie az átlagosnak. De nem, mert ez még ritkább, mint a hangos, külső siker. Ez a belső boldogság, a pillanat harmóniája, amiben az én teljesen elmerül, átadja magát a folyamatnak, feltöltődik. A kötet olyan erős egységekkel rendelkezik, melyek a szépprózától is eltávolítva a költészethez közelítik a szöveget, a textus tördelése ezt bizonyos esetekben érzékelteti, és olyankor lírai betétek keletkeznek a novellákban, de a fentiben például csak részlegesen figyelhető meg. Az idézett szakaszban például nem kerül hangsúlyozásra formailag, hogy az ismétlésen alapuló gondolatalakzat negatív festéssel idillt ábrázol (*sem–sem, nem–nem-nem*), és a párhuzamban megjelenített metafora is rendkívül lírai: hiszen a sorban úgy nem árnyékolja be a megszólaló ént a fájdalom, ahogy a fa sem.

Az egyik novellában az átlagosság szépségét látjuk, a másikban az átlagos – értsd: hétköznapi – előítéletet. Ha más vagy, akkor is más vagy, ha csak ülsz, állsz, nézel ki az ablakon, folyik az orrod, izzadsz, nevensz? Mert beléd látják. Nem olyan vagy, mint mi. De ki is az a mi? Ki határozza meg, hogy mikor vagyok más, mikor meg ugyanolyan? Más. Mert cigány. Mert nő.

Kellene még valami, hogy igazán kedvet csináljak a könyvhöz. „*A szám dagadt és vérzik, csütörtökön nőgyógyász, jövő héten szenzorfelhelyezés, május végén szemfenékvizsgálat. Minden lehetőségem adott.*” Ez is ismerős. Ismerős, mert úgy ír róla, hogy az legyen. Mindennapos történetek, nem mindennapi módon megírva, és figyelni kell, hogy beengedjen.

(Magvető Könyvkiadó, 2016)